

Lausunto

03.07.2026

Asia: VN/35010/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle Ukrainaan kohdistuvaa hyökkäysrikosta käsittelevän erityistuomioistuimen hallintokomiteasta tehdyn laajennetun osittais sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Amnesty Internationalin lausunto Ukrainaan kohdistuvaa hyökkäysrikosta käsittelevän erityistuomioistuimen hallintokomiteasta tehdystä laajennetusta osittais sopimuksesta (VN/35010/2025)

Amnesty International Suomen osasto kiittää mahdollisuudesta lausua otsikon asiassa ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

Tiivistelmä

Amnesty International pitää Ukrainaan kohdistuvaa hyökkäysrikosta tarkastelevan erityistuomioistuimen (jäljempänä ”hyökkäysrikostuomioistuin” tai ”erityistuomioistuin”) perustamista tervetulleena.

Hyökkäysrikostuomioistuimen perustamisprosessissa ja itse tuomioistuimen työskentelyssä on toimittava kansainvälisten rikosten uhrien oikeudet ja osallisuus huomioon ottaen ja läpinäkyvästi.

Tuomioistuimen on saatettava vastuuseen kaikki keskeiset päätöksentekijät ja varmistettava rikosten uhrien oikeudet totuuteen, oikeudenmukaisuuteen ja korvauksiin.

Amnesty International korostaa, että hallintokomitean tulee pyrkiä erityistuomioistuinta tukevassa työssään ja rahoituksessaan varmistamaan tuomioistuimen resurssien riittävyys ja toimintakyky, jotta tuomioistuin voi asettaa kansainvälisten rikosten uhrien oikeudet totuuteen, oikeudenmukaisuuteen ja korvauksiin keskiöön kaikissa päätöksissään ja toimenpiteissään, edistää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista, toimia puolueettomasti ja riippumattomasti sekä tehdä yhteistyötä muiden kansainvälisten toimijoiden kanssa.

Amnesty Internationalin lausunto

Hallituksen esityksen mukaan Ukrainaan kohdistuvaa hyökkäysrikosta käsittelevä erityistuomioistuin perustetaan vastuuvollisuuden toteuttamiseksi Venäjän hyökkäyssodasta.(1) Esityksessä todetaan, että hyökkäysrikostuomioistuin käsittelee Ukrainaan kohdistunutta hyökkäysrikosta ja Ukrainan alueelliseen toimivaltaan perustuen sillä on mahdollisuus tutkia, syyttää ja tuomita ne henkilöt, jotka kantavat suurimman vastuun hyökkäysrikoksesta.(2)

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi Ukrainaan kohdistuvaa hyökkäysrikosta käsittelevän erityistuomioistuimen hallintokomiteasta Chişinăussa tehdyn laajennetun osittaissopimuksen, sekä lain sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.(3)

Hallituksen esityksessä todetaan, että erityistuomioistuimen hallintokomiteasta tehdyn laajennetun osittaissopimuksen tarkoituksena on varmistaa erityistuomioistuimen toiminnan rahoittaminen ja sen toiminnan hallinnossa ja johtamisessa avustaminen, jotta erityistuomioistuin pystyy täyttämään tehtävänsä tuomioistuimen perussäännössä määrättyllä tavalla.(4) Hallintokomitean tehtävänä on muun muassa varmistaa tarvittava rahoitus erityistuomioistuimelle, hallintokomitealle ja hallintokomitean sihteeristölle, hyväksyä erityistuomioistuimen vuosittainen menoarvio, hyväksyä erityistuomioistuimen presidentin laatima toimintakertomus, antaa muuta kuin oikeudellista neuvontaa ja poliittista ohjausta kaikissa erityistuomioistuimen toimintaan liittyvissä hallinnollisissa asioissa sekä suositella jäsenille ja liitännäisjäsenille toimenpiteitä erityistuomioistuimen ja hallintokomitean tavoitteiden edistämiseksi.(5)

Amnesty International pitää Ukrainaan kohdistuvaa hyökkäysrikosta tarkastelevan erityistuomioistuimen perustamista tärkeänä edistysaskeleena kansainvälisen oikeuden toteutumisen ja vastuuvollisuuden vahvistamisessa.(6)

Amnesty International korostaa, että hallintokomitean tulee pyrkiä omassa erityistuomioistuinta tukevassa työssään ja rahoituksessaan varmistamaan tuomioistuimen resurssien riittävyys ja toimintakyky, jotta tuomioistuin voi asettaa kansainvälisten rikosten uhrien oikeudet totuuteen, oikeudenmukaisuuteen ja korvauksiin keskiöön kaikissa päätöksissään ja toimenpiteissään, edistää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista, toimia puolueettomasti ja riippumattomasti sekä tehdä yhteistyötä muiden kansainvälisten toimijoiden kanssa.

Erityistuomioistuimen vaikuttavuus riippuu sen toimintatavoista ja osallistamisesta. Erityisen tärkeää on, että tuomioistuimen perustamisprosessi ja sen toiminta on avointa, läpinäkyvää ja osallistavaa. Euroopan neuvoston ja sen jäsenvaltioiden on varmistettava kansalaisyhteiskunnan sekä kansainvälisten rikosten uhrien ja selviytyjien osallistuminen erityistuomioistuimen perustamisprosessiin. Lisäksi on tärkeää, että rikosten uhrien osallistuminen tuomioistuimen menettelyihin taataan, jotta heidän oikeutensa totuuteen ja oikeudenmukaisuuteen voidaan merkityksellisesti toteuttaa.

Hyökkäysrikostuomioistuimen on tarjottava rikosten uhreille tosiasiallinen pääsy oikeudenkäynteihin ja mahdollisuus tulla kuulluksi. Uhrien oikeudet totuuteen, oikeudenmukaisuuteen ja korvauksiin on asetettava keskiöön kaikissa tuomioistuimen päätöksissä ja toimenpiteissä. Tuomioistuimen tulee pystyä tutkimaan ja syyttämään myös korkeimpia poliittisia ja sotilaallisia johtajia, kuten valtionjohtajia.

Amnesty International kiinnittää huomiota myös oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumiseen hyökkäysrikostuomioistuimen työskentelyssä. Mahdollisuus pitää in absentia -oikeudenkäyntejä (oikeudenkäyntien mahdollistaminen syytetyn poissa ollessa) merkitsee taantumuksellista kehitystä verrattuna aiemmin perustettuihin kansainvälisiin rikostuomioistuihin. Vaikka syytetyllä on oikeus pyytää oikeudenkäynnin uudelleen käsittelyä, ellei hän ole kirjallisesti luopunut oikeudestaan uudelleen käsittelyyn tai hyväksynyt tuomiota, hyökkäysrikostuomioistuimen on varmistettava, että in absentia-oikeudenkäynnit kunnioittavat syytetyn oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, kuten oikeudenkäyntiavustajan tukeen. Erityisesti in absentia-oikeudenkäynnit voivat vaikuttaa oikeudenkäyntien objektiivisuuteen ja puolueettomuuteen. Näin ollen in absentia-oikeudenkäyntejä tulisi välttää hyökkäysrikostuomioistuimessa.

Korostamme erityistuomioistuimen toiminnassa puolueettomuuden ja riippumattomuuden merkitystä kaikissa tutkimuksissa, syytteissä ja tuomioissa, kansainvälisen oikeuden ja sovellettavien Euroopan ihmisoikeussopimuksen standardien mukaisesti.

Erityistuomioistuimen toiminnassa ei saa unohtaa myöskään kansainvälisen yhteistyön ja yhteisön merkitystä. Kehotamme kansainvälistä yhteisöä, erityisesti kaikkia Euroopan neuvoston jäsen- ja tarkkailijavaltioita, ja kansainvälisiä hallitusten välisiä järjestöjä, käyttämään kaikkia käytettävissä olevia keinoja Ukrainaan kohdistuvan hyökkäysrikoksen tutkimiseksi.

Hyökkäysrikostuomioistuimen tulee tehdä tehokasta yhteistyötä Ukrainan kansainvälisen vaadekomission, Ukrainaan kohdistuvan hyökkäysrikoksen syytteeseenpanoon liittyvän kansainvälisen keskuksen ICPA:n ja kansainvälisen rikostuomioistuimen ICC:n kanssa. Keskeisessä osassa kansainvälistä rikosoikeudellista yhteistyötä on myös Ljubljanan-Haagin yleissopimuksen ratifiointi (Ljubljanan–Haagin yleissopimus kansainvälisestä yhteistyöstä joukkotuhontarikosten, rikosten ihmisyyttä vastaan, sotarikosten ja muiden kansainvälisten rikosten tutkinnassa ja syytteeseenpanossa).

Vaikka hyökkäysrikostuomioistuimen perustaminen on tärkeä askel, tarvitaan laajempaa vastuuvollisuuden edistämistä hyökkäysrikoksesta. Siksi YK:n ja kansainvälisen yhteisön on jatkettava työtään globaalin ja kansainvälisen oikeudenmukaisuuden saavuttamiseksi Ukrainaa ja muihin maihin kohdistuneiden hyökkäysrikosten osalta.

Osittaissopimuksella perustettavan hallintokomitean tulee tukitoiminnallaan ja rahoituksella varmistaa, että erityistuomioistuin pystyy oikeudellisesti ja toimivaltaisesti tutkimaan Ukrainaan kohdistuvaa hyökkäysrikosta ja nostamaan syytteet.

Viitteet:

- (1) Lausuntopalvelu, 2026, Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle Ukrainaan kohdistuvaa hyökkäysrikosta käsittelevän erityistuomioistuimen hallintokomiteasta tehdyn laajennetun osittaissopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi (viitattu 1.7.2026).
- (2) Ulkoministeriö, 2026, Hallituksen esitys eduskunnalle Ukrainaan kohdistuvaa hyökkäysrikosta käsittelevän erityistuomioistuimen hallintokomiteasta tehdyn laajennetun osittaissopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi, s. 5.
- (3) Lausuntopalvelu, 2026, Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle Ukrainaan kohdistuvaa hyökkäysrikosta käsittelevän erityistuomioistuimen hallintokomiteasta tehdyn laajennetun osittaissopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi (viitattu 1.7.2026).
- (4) Lausuntopalvelu, 2026, Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle Ukrainaan kohdistuvaa hyökkäysrikosta käsittelevän erityistuomioistuimen hallintokomiteasta tehdyn laajennetun osittaissopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi (viitattu 1.7.2026).

(5) Ulkoministeriö, 2026, Hallituksen esitys eduskunnalle Ukrainaan kohdistuvaa hyökkäysrikosta käsittelevän erityistuomioistuimen hallintokomiteasta tehdyn laajennetun osittais sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi, s. 10.

(6) Amnesty International, the International Federation for Human Rights & the International Commission of Jurists, 2026, Ukraine: Establishment of the special tribunal for the crime of aggression must ensure victims-centered justice,
<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2025/05/ukraine-establishment-of-the-special-tribunal-for-the-crime-of-aggression-must-ensure-victims-centered-justice/>.

Härkönen Vilja
Amnesty International Suomen osasto